

TRANSATLANTİK HEGEMONYA GERGİNLİĞİ

Mehmet Şahin

TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi

Giriş

Almanya ve ABD arasındaki rekâbet kamuoyu gözünde gün geçtikçe daha belirgin hâle gelirken iki ülke arasında magazinsel düzeyde başlayan “el sıkışmama” tartışması yerini daha ciddi tartışma ve rahatsızlıklara bırakıyor. Bilindiği gibi; Mart 2017’de Almanya Başbakanı Angela Merkel’in ABD’ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında gazetecilerin liderlerin el sıkışmaları yönündeki taleplerine karşılık iki taraf da isteksiz tavırlar sergilemiş ve soğuk bir hava oluşmuştu. Daha sonra ABD tarafından yapılan bir açıklamada¹, aslında yaşananın Trump’ın Merkel’in kendisine yönelik el sıkışma çağrısını duymamasından kaynaklanan basit bir anlaşmazlık olduğu iddia edilmiş, meselenin üstü bu şekilde kapatılmak istenmişti.

İki lider arasındaki soğukluk son zamanlarda Trump’ın *Twitter* üzerinden yaptığı açıklamalarla yeniden yükseldi. Söz konusu tartışmanın arkaplanı incelendiğinde, soğukluğun, salt iki ülke arasındaki asimetric ticarî ilişkiyle açıklanamayacak bir durumun varlığına işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bahsedilen ülkeler İkinci Dünya Savaşı’ndan beri aynı ittifakın içinde olmanın yanısıra Avrupa’yı birlikte inşa etme çabası içinde olduklarından, ikili ilişkilerin gerilmesinin sadece ABD’nin verdiği ticaret açığı ile açıklanması mümkün değildir.

Trump’ın Küresel Hegemonyanın Maliyetini Azaltma Çabası

2017 yılının başında Trump, ABD’nin bazı ülkelerle yaptığı ticarete açık vermesinden rahatsız olduğunu açıkça dile getirmişti. Sözelimi ABD’nin Çin ile arasındaki en büyük sorunlardan birisinin ABD aleyhine giderek artan ticaret açığı olduğu bilinmektedir. Trump ile Merkel arasındaki ikili görüşmelerin ve Trump’ın yaptığı açıklamaların ardından², ABD yönetiminin aynı sebep yüzünden Almanya’dan da rahatsızlık duyduğu ortaya çıkmıştır. Gerçekten de 2016 yılında 270 milyar dolarlık ticaret fazlasıyla rekor kıran Almanya, dış ticaret fazlası verme bağlamında Çin’i dahi geride bırakmıştır.³

ABD-Almanya ticaretine bakıldığında, ABD’nin Almanya karşısında 65 milyar dolar açık verdiği, Almanya’nın ABD karşısında (Çin ve Japonya’nın ardından) en büyük ticaret fazlası veren üçüncü ülke olduğu görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak, ABD Ulusal Ticaret Konseyi Başkanı Peter Navarro, Ocak ayında Almanya’yı

Avro'nun değerini "ağır şekilde değeri düşürülmüş" (*grossly undervalued*) tutmakla suçlamıştır.⁴ Trump'ın ABD ile AB arasında müzakere edilen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) anlaşmasına yönelik eleştirilerinin ardında da Almanya karşısında verilen ticaret açığının yattığı bilinmektedir.⁵

Geçtiğimiz günlerde ABD Başkanı Trump, Twitter hesabı üzerinden bu konuyla ilgili olarak Almanya'ya yönelik eleştirilerini tekrarlamıştır. Trump yaptığı açıklamada, ABD'nin Almanya karşısında çok fazla ticaret açığı vermesine rağmen Almanya'nın NATO'ya yeterince katkı sağlamadığını vurgulayarak durumun değişmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶ Trump'ın bu çıkışının, Almanya Başbakanı Merkel'in "Avrupa'nın artık ABD ve İngiltere'ye bağımlılıktan kurtulması gerektiği"⁷ yönündeki açıklamasından iki gün sonra gelmiş olması dikkat çekicidir.

Almanya ve ABD arasındaki bu tartışma esasında ABD hegemonyasını bir kez daha sorgulanır hâle getirmiştir. Zira hegemonya kavramı baskın ve otoriter ülke olmanın ötesinde bir duruma işaret etmektedir. Hegemonya, dominant olmaktan ziyade lider olmayı ve liderliği finanse edebilmeyi gerektirmektedir. ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yakaladığı bu fırsatı Avrupa üzerinde Sovyet yayılcılığına karşı kullanmaktan geri kalmamıştır. Böylece bu dönemde ABD Avrupa'ya sadece üstünlüğünü kabul ettirmekle kalmamış, aynı zamanda başta NATO olmak üzere askerî ve ekonomik uluslararası örgütler aracılığıyla yapısal gücünü pekiştirmiştir. Bunun bedeli olarak da liderliğini üstlendiği bu sistemin finansmanını neredeyse tek başına üstlenmek durumunda kalmıştır.

Kısmen sisteme bağlı ülkelerin gelişip güçlenmesi kısmen de Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Avrupa'nın ABD'ye daha az ihtiyaç duymasının bir sonucu olarak, ABD'nin hegemonya kurması giderek zorlaşmaya başlamıştır. ABD'nin artık süper güç olmadığı gibi bir iddiada bulunmak gerçekçi değilse de hâlen dünyanın en büyük askerî gücü olan ABD'nin küresel hegemonyasının en önemli ayağı olan Avrupa'daki nüfuzunun eskisi gibi olmadığı ortaya çıkmıştır. Zira hegemonyanın devam etmesi için gereken maliyetin artık ABD'ye fazla geldiği bizzat Başkan Trump'ın ağzından dile getirilmiştir. Dolayısıyla, ABD, küresel liderliğinin maliyetini Avrupalı ortakları ile bölüşmek isterken aslında hegemonyasının zayıfladığını ve ortaklarının yardımına daha çok ihtiyaç duyduğunu zımnen kabul etmiş olmaktadır.

Merkel'in Trump'a Cevabı: Daha Bağımsız Avrupa

Almanya ise ekonomik açıdan güçlenmenin verdiği avantajla kendi Monroe doktrinini yavaş yavaş ortaya koymaya çalışmaktadır. Avrupa'nın sırtını ABD ve İngiltere'ye yaslamaksızın kendi kaderini belirlemesinin vaktinin geldiğini savunan Merkel, kıta Avrupası'nın egemenliğini daha bağımsız bir biçimde yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır. Trump'ın Avrupa'nın güvenliği için daha az katkı sağlayacağını sinyalini vermesi, ABD'nin Avrupa üstündeki nüfuzunu zayıflatmak isteyen Merkel tarafından adeta bir fırsat olarak algılanmıştır.

Almanya'nın NATO benzeri bir Avrupa Birliği ordusu kurulması yönündeki tezi, bu pencereden değerlendirildiğinde daha fazla anlam kazanmaktadır. Almanya'nın ABD'nin en yakın müttefiki olan İngiltere'nin AB'den ayrılmasının ardından Avrupa Birliği'nde üstlenmiş olduğu liderlik görevini daha da ileriye taşıyacak olması, ABD'nin Avrupa üzerindeki egemenliği açısından olumsuz bir gelişme olacaktır. Zira Almanya, Avrupa üzerindeki nüfuzunu pekiştirmek için daha elverişli bir konuma erişmiş olacaktır.

Sonuç

İki lider arasında yaşanan gerginlik, elbette ki Transatlantik ilişkilerde kopma gibi çok ciddi bir sonuç doğurmayacaktır. Zira Almanya ve ABD hâlen iki önemli müttefik ülkedir ve bilhassa uluslararası güvenliğe ortak pencereden bakmaya devam etmektedir. Ancak gerçek olan bir husus var ki o da ABD'nin hegemonyasını (en azından kıta Avrupası üzerinde) artık sürdürmekte zorlanmakta olduğudur.

ABD, ekonomik açıdan Almanya ile rekabet edebilecek kapasiteden giderek uzaklaşmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da NATO bütçesinin yaklaşık dörtte birini tek başına karşılayan⁸ ve yurtiçi millî hâsılasının yüzde 3,6'sını savunma harcamalarına aktararak⁹ diğer tüm müttefiklerini bu açıdan geride bırakan ABD, NATO'daki lider ülke sorumluluğunu fazla maliyetli bulmaya başlamıştır. Dolayısıyla, ABD'nin küresel egemenliğini Avrupalı müttefikleriyle paylaşması artık kaçınılmaz bir noktaya ulaşmıştır.

Bundan sonraki süreçte, ABD ya ekonomik olarak toparlanıp yeniden mutlak hegemon konumuna yükselmeye çalışacaktır ya da kendini egemenlik paylaşımını daha az kayıpla gerçekleştirmenin pazarlıkları içinde bulacaktır ki ikincisinin gerçekleşme ihtimâli daha yüksek gibi görünmektedir.

Notlar

¹ Sean Spicer says Donald Trump 'did not hear' Angela Merkel's request for a handshake, *The Independent*, 19.03.2017.

² Trump Criticizes German Trade Surplus, Again, *US News*, 26.05.2017.

³ Germany's 2016 trade surplus sets record, may fuel U.S. tensions, *Reuters*, 09.02.2017.

⁴ Trump's top trade adviser accuses Germany of currency exploitation, *Financial Times*, 31.01.2017.

⁵ Trump's administration has a new target on trade — and it's not China or Mexico, *Washington Post*, 31.01.2017.

⁶ Trump launches new Twitter tirade against Germany, *Deutsche Welle*, 30.05.2017.

⁷ Merkel: Europe can no longer rely on US and Britain, *Deutsche Welle*, 28.05.2017.

⁸ Funding NATO, *NATO İnternet Sitesi*, 02.06.2017.

⁹ Defence Expenditure of NATO Countries, *NATO İnternet Sitesi*, 13.03.2017.